

ZASADA PRZEJRZYSTOŚCI STOSUNKÓW KORPORACYJNYCH W POLSKIM PRAWIE GRUP SPÓŁEK

Mariusz Stanik

MONOGRAFIE

ZASADA PRZEJRZYŚĆI STOSUNKÓW KORPORACYJNYCH W POLSKIM PRAWIE GRUP SPÓŁEK

Mariusz Stanik

MONOGRAFIE

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

Stan prawny na 31 marca 2017 r.

Recenzent

Prof. zw. dr hab. Andrzej Kidyba

Wydawca

Magdalena Stojek-Siwińska

Redaktor prowadzący

Adam Choiński

Opracowanie redakcyjne

Dagmara Wachna

Łamanie

Wolters Kluwer Polska

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście známym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by

Wolters Kluwer Polska SA, 2017

ISBN 978-83-8107-401-8

ISSN 1897-4392

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	13
Wprowadzenie	17
Rozdział I	
Pojęcie grupy spółek	23
1. Pojęcie dominacji	23
2. Definicja legalna spółki dominującej w Kodeksie spółek handlowych	28
2.1. <i>Ratio legis</i> definicji legalnej spółki dominującej	28
2.2. Zakres podmiotowy	32
2.2.1. Spółka dominująca	32
2.2.2. Podmiot zależny	37
2.3. Zakres przedmiotowy	40
2.3.1. Uwagi wprowadzające	40
2.3.2. Źródła dominacji o charakterze faktycznym	43
2.3.2.1. Cechy wspólne	43
2.3.2.2. Powiązania o charakterze kapitałowym	47
2.3.2.3. Powiązania o charakterze ustrojowym	65
2.3.2.4. Powiązania o charakterze osobowym ..	71
2.3.2.5. Wywieranie decydującego wpływu na działalność spółki kapitałowej zależnej albo spółdzielni zależnej na podstawie innych okoliczności faktycznych	79
2.3.3. Źródła dominacji o charakterze umownym	83
2.3.3.1. Zawarcie umowy koncernowej	83

2.3.3.2.	Istota umowy przewidującej zarządzanie spółką zależną oraz umowy przewidującej przekazywanie zysku przez spółkę zależną	90
2.3.3.3.	Treść umów przewidujących podporządkowanie podmiotu zależnego	94
2.3.3.4.	Charakter prawny umów o podporządkowanie	96
2.3.3.5.	Dopuszczalność zawierania umów koncernowych w świetle przepisów polskiego prawa	97
2.4.	Stosunek wzajemnej dominacji/zależności	101
2.4.1.	Wzajemne powiązania pomiędzy spółkami	101
2.4.2.	Reguły kolizyjne z art. 4 § 3–5 k.s.h.	102
2.4.3.	Pozostałe przypadki powiązań krzyżowych i wzajemnych	114
3.	Grupa spółek – próba definicji i kwalifikacji prawnej	116
4.	Pojęcie spółki dominującej w Kodeksie spółek handlowych na tle innych definicji zjawiska dominacji/zależności zawartych w wybranych ustawach szczególnych	120
4.1.	Uwagi wprowadzające	120
4.2.	Pojęcie spółki dominującej w Kodeksie spółek handlowych a pojęcie spółki dominującej w ustawie o podatku dochodowym od osób prawnych	120
4.3.	Pojęcie spółki dominującej w Kodeksie spółek handlowych a pojęcie podmiotu dominującego w ustawie o ofercie publicznej	122
4.4.	Pojęcie spółki dominującej w Kodeksie spółek handlowych a pojęcie przedsiębiorcy dominującego w ustawie o ochronie konkurencji i konsumentów	125
4.5.	Pojęcie spółki dominującej w Kodeksie spółek handlowych a pojęcie jednostki dominującej w ustawie o rachunkowości	130

Rozdział II**Obowiązki związane z osiągnięciem i utratą pozycji spółki dominującej w świetle przepisów Kodeksu spółek handlowych na tle regulacji szczególnych**

na tle regulacji szczególnych	135
1. Zasada przejrzystości stosunków korporacyjnych	135
2. Obowiązek notyfikacji	138
2.1. Uwagi wprowadzające	138
2.2. Zakres podmiotowy obowiązku notyfikacji	139
2.3. Zakres przedmiotowy obowiązku notyfikacji	141
2.4. Sposób i forma notyfikacji	144
2.5. Termin wykonania obowiązku notyfikacji	146
2.6. Skutki prawne niewykonania bądź nienależytego wykonania obowiązku notyfikacji	149
3. Obowiązek informacji	160
3.1. Uwagi wprowadzające	160
3.2. Zakres podmiotowy obowiązku informacji	161
3.3. Zakres przedmiotowy obowiązku informacji	164
3.4. Sposób i forma żądania udzielenia informacji oraz odpowiedzi	168
3.5. Termin wykonania obowiązku informacji	172
3.6. Skutki prawne niewykonania bądź nienależytego wykonania obowiązku informacji	175
3.7. Obowiązek informacji a obowiązek notyfikacji	180
4. Obowiązek notyfikacji i obowiązek informacji na gruncie Kodeksu spółek handlowych a przepisy ustaw szczególnych ..	182
4.1. Uwagi wprowadzające	182
4.2. Obowiązek notyfikacji i obowiązek informacji na gruncie Kodeksu spółek handlowych a przepisy ustawy o ofercie publicznej	185
4.3. Obowiązek notyfikacji i obowiązek informacji na gruncie Kodeksu spółek handlowych a przepisy ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów	189
4.4. Obowiązek notyfikacji i obowiązek informacji na gruncie Kodeksu spółek handlowych a przepisy Prawa bankowego	191

4.5.	Obowiązek notyfikacji i obowiązek informacji na gruncie Kodeksu spółek handlowych a przepisy ustawy o obrocie instrumentami finansowymi	197
4.6.	Obowiązek notyfikacji i obowiązek informacji na gruncie Kodeksu spółek handlowych a przepisy ustawy o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej	206
4.7.	Obowiązek notyfikacji i obowiązek informacji na gruncie Kodeksu spółek handlowych a przepisy ustawy o funduszach inwestycyjnych	212
4.8.	Obowiązek notyfikacji i obowiązek informacji na gruncie Kodeksu spółek handlowych a przepisy ustawy o giełdach towarowych	217
4.9.	Obowiązek notyfikacji i obowiązek informacji na gruncie Kodeksu spółek handlowych a przepisy Prawa lotniczego	219
4.10.	Obowiązek notyfikacji i obowiązek informacji na gruncie Kodeksu spółek handlowych a przepisy ustawy o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych	221
4.11.	Obowiązek notyfikacji i obowiązek informacji na gruncie Kodeksu spółek handlowych a przepisy ustawy o usługach płatniczych	224
4.12.	Obowiązek notyfikacji i obowiązek informacji na gruncie Kodeksu spółek handlowych a przepisy ustawy o radiofonii i telewizji	228
4.13.	Obowiązek notyfikacji i obowiązek informacji na gruncie Kodeksu spółek handlowych a przepisy ustaw szczególnych – podsumowanie	230
5.	Obowiązek ogłoszenia	232
5.1.	Uwagi wprowadzające	232
5.2.	Zakres podmiotowy obowiązku ogłoszenia	233
5.3.	Zakres przedmiotowy obowiązku ogłoszenia	234
5.4.	Sposób i forma ogłoszenia	235
5.5.	Termin wykonania obowiązku ogłoszenia	238
5.6.	Skutki prawne niewykonania bądź nienależytego wykonania obowiązku ogłoszenia	239

6.	Obowiązek rejestracji	240
6.1.	Uwagi wprowadzające	240
6.2.	Zakres przedmiotowy obowiązku rejestracji	240
6.3.	Zakres podmiotowy obowiązku rejestracji	248
6.4.	Sposób wykonania obowiązku rejestracji	252
6.5.	Termin wykonania obowiązku rejestracji	253
6.6.	Skutki prawne niewykonania bądź nienależytego wykonania obowiązku rejestracji	254
6.7.	Wnioski <i>de lege ferenda</i>	258

Rozdział III

Pozostałe skutki prawne związane z powstaniem stosunku dominacji na gruncie przepisów Kodeksu spółek handlowych ..

1.	Uwagi wprowadzające	260
2.	Dostęp akcjonariuszy spółki dominującej do informacji o spółce zależnej	264
3.	Ograniczenia dotyczące łączenia funkcji w spółce dominującej i podmiotach zależnych	269
4.	Ograniczenia dotyczące zawierania umów	286
5.	Ograniczenia związane z obrotem udziałami i akcjami spółki dominującej	300
5.1.	Regulacja dotycząca spółki z o.o.	300
5.2.	Regulacja dotycząca spółki akcyjnej	308
5.2.1.	Zakaz obejmowania akcji własnych	308
5.2.2.	Zakaz nabywania akcji własnych oraz ustanawiania zastawu na akcjach własnych	312
6.	Ograniczenia dotyczące nabywania mienia	322
7.	Ograniczenia dotyczące prawa głosu w spółce akcyjnej	337

Rozdział IV

Podstawy odpowiedzialności cywilnoprawnej spółki dominującej w związku z posiadaniem pozycji dominującej

1.	Uwagi wprowadzające	350
2.	Podstawy odpowiedzialności cywilnoprawnej spółki dominującej za szkody wyrządzone podmiotowi zależnemu ..	358
2.1.	Uwagi wprowadzające	358

2.2.	Podstawy odpowiedzialności cywilnoprawnej spółki dominującej wobec podmiotu zależnego w zależności od rodzaju powiązań kreujących stosunek dominacji/zależności	361
2.2.1.	Podstawy odpowiedzialności w przypadku powiązań kapitałowych	361
2.2.2.	Podstawy odpowiedzialności w przypadku powiązań personalnych	365
2.2.3.	Podstawy odpowiedzialności w przypadku powiązań umownych i mieszanych	367
2.2.4.	Podstawy odpowiedzialności niezależnie od rodzaju powiązań	372
2.3.	Podstawy odpowiedzialności cywilnoprawnej spółki dominującej wobec podmiotu zależnego z tytułu niewykonania lub nienależytego wykonania innej umowy niż umowa koncernowa	376
3.	Podstawy odpowiedzialności cywilnoprawnej spółki dominującej wobec uczestników podmiotu zależnego	377
4.	Podstawy odpowiedzialności spółki dominującej za zobowiązania podmiotu zależnego (względem wierzycieli podmiotu zależnego)	381
4.1.	Uwagi wprowadzające	381
4.2.	Podstawy odpowiedzialności w przypadku braku umowy pomiędzy spółką dominującą a podmiotem zależnym	383
4.2.1.	Podstawy odpowiedzialności na gruncie Kodeksu spółek handlowych	383
4.2.2.	Odpowiedzialność na podstawie art. 474 k.c.	386
4.2.3.	Odpowiedzialność deliktowa	388
4.2.4.	Koncepcja „przebiecia welonu korporacyjnego” ...	392
4.2.5.	Skarga pauliańska	399
4.3.	Umowna odpowiedzialność spółki dominującej za zobowiązania podmiotu zależnego	401
4.3.1.	Uwagi ogólne	401
4.3.2.	Odpowiedzialność wynikająca z umów wewnątrzspółkowych	402

4.3.3. Odpowiedzialność wynikającą z umów pomiędzy spółką dominującą a podmiotem zależnym	403
4.3.4. Współodpowiedzialność spółki dominującej i podmiotu zależnego za zobowiązania podmiotu zależnego	404
5. Wnioski końcowe	404
Zakończenie	407
Wykaz orzeczeń	415
Wykaz aktów prawnych	417
Bibliografia	423

WYKAZ SKRÓTÓW

Źródła prawa

- druga dyrektywa – dyrektywa Rady 77/91/EWG z 13.12.1976 r. w sprawie koordynacji gwarancji, jakie są wymagane w Państwach Członkowskich od spółek w rozumieniu art. 58 akapit drugi Traktatu, w celu uzyskania ich równoważności, dla ochrony interesów zarówno wspólników, jak i osób trzecich w zakresie tworzenia spółki akcyjnej, jak również utrzymania i zmian jej kapitału (Dz.Urz. UE L 26, s. 1, ze zm.)
- k.c. – ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2017 r. poz. 459 ze zm.)
- k.h. – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 27.06.1934 r. – Kodeks handlowy (Dz.U. Nr 57, poz. 502 ze zm.)
- k.k. – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2016 r. poz. 1137 ze zm.)
- Konstytucja RP – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
- k.p.c. – ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2016 r. poz. 1822 ze zm.)
- k.s.h. – ustawa z 15.09.2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2016 r. poz. 1578 ze zm.)
- pr. bank. – ustawa z 29.08.1997 r. – Prawo bankowe (Dz.U. z 2016 r. poz. 1988 ze zm.)

pr. lot.	–	ustawa z 3.07.2002 r. – Prawo lotnicze (Dz.U. 2016 r. poz. 605 ze zm.)
pr. spół.	–	ustawa z 16.09.1982 r. – Prawo spółdzielcze (Dz.U. z 2016 r. poz. 21 ze zm.)
pr. up.	–	ustawa z 28.02.2003 r. – Prawo upadłościowe (Dz.U. z 2016 r. poz. 2171 ze zm.)
u.d.u.	–	ustawa z 11.09.2015 r. o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (Dz.U. poz. 1844 ze zm.)
u.f.i.	–	ustawa z 27.05.2004 r. o funduszach inwestycyjnych i zarządzaniu alternatywnymi funduszami inwestycyjnymi (Dz.U. z 2016 r. poz. 1896 ze zm.)
u.g.t.	–	ustawa z 26.10.2000 r. o giełdach towarowych (Dz.U. z 2016 r. poz. 719 ze zm.)
u.KRS	–	ustawa z 20.08.1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz.U. z 2017 r. poz. 700)
u.MSiG	–	ustawa z 22.12.1995 r. o wydawaniu Monitora Sądowego i Gospodarczego (Dz.U. z 2014 r. poz. 125 ze zm.)
u.o.f.f.e.	–	ustawa z 28.08.1997 r. o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych (Dz.U. z 2017 r. poz. 870)
u.o.i.f.	–	ustawa z 29.07.2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi (Dz.U. z 2016 r. poz. 1636 ze zm.)
u.o.k.k.	–	ustawa z 16.02.2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz.U. z 2017 r. poz. 229 ze zm.)
u.o.p.	–	ustawa z 29.07.2005 r. o ofercie publicznej i warunkach wprowadzania instrumentów finansowych do zorganizowanego systemu obrotu oraz o spółkach publicznych (Dz.U. z 2016 r. poz. 1639 ze zm.)
u.p.d.o.p.	–	ustawa z 15.02.1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (Dz.U. z 2016 r. poz. 1888 ze zm.)
u.r.t.	–	ustawa z 29.12.1992 r. o radiofonii i telewizji (Dz.U. z 2016 r. poz. 639 ze zm.)
u.s.d.g.	–	ustawa z 2.07.2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (Dz.U. z 2016 r. poz. 1829 ze zm.)

u.r.	–	ustawa z 29.09.1994 r. o rachunkowości (Dz.U. z 2016 r. poz. 1047 ze zm.)
u.u.p.	–	ustawa z 19.08.2011 r. o usługach płatniczych (Dz.U. z 2016 r. poz. 1572 ze zm.)

Organy orzekające

TS	–	Trybunał Sprawiedliwości
SA	–	Sąd Apelacyjny
SN	–	Sąd Najwyższy
SO	–	Sąd Okręgowy
WSA	–	Wojewódzki Sąd Administracyjny

Czasopisma i wydawnictwa promulgacyjne

Dz.U.	–	Dziennik Ustaw
Dz.Urz. UE/WE	–	Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej / Wspólnot Europejskich
KPP	–	Kwartalnik Prawa Prywatnego
MSiG	–	Monitor Sądowy i Gospodarczy
Mon. Prawn.	–	Monitor Prawniczy
OSAB	–	Orzecznictwo Sądów Apelacji Białostockiej
OSNAPiUS	–	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
OSNC	–	Orzecznictwo Izby Cywilnej Sądu Najwyższego
OSP	–	Orzecznictwo Sądów Polskich
OSPiKA	–	Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
Pal.	–	Palestra
PiP	–	Państwo i Prawo
PPH	–	Przegląd Prawa Handlowego
Pr.Sp.	–	Prawo Spółek
PUG	–	Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego
Rej.	–	Rejent

Inne

- KNF – Komisja Nadzoru Finansowego
- KRRiT – Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji
- KRS – Krajowy Rejestr Sądowy
- UOKiK – Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów

WPROWADZENIE

Realia współczesnego obrotu gospodarczego wymuszają na szeroko rozumianych jednostkach gospodarczych współdziałanie z wieloma innymi podmiotami. Przybiera ono często postać koncentracji gospodarczej, która może wyrażać się bądź w integracji strukturalnej (prowadzącej do zmian w strukturze organizacyjnej danych jednostek), bądź w integracji funkcjonalnej (polegającej na zespoleniu danych jednostek bez ingerowania w ich struktury wewnętrzne). W każdym jednak przypadku nadrzędnym celem koncentracji jest zwiększenie siły konkurencyjności określonych jednostek gospodarczych przez zwielokrotnienie potencjału gospodarczego uczestników danego układu integracyjnego.

Koncentracja, jako jedno ze zjawisk życia gospodarczego, prowadzi do powstawania różnego rodzaju zgrupowań podmiotów, pozostających względem siebie w różnych relacjach prawnych i faktycznych. Powstawanie tzw. grup spółek jest wynikiem procesów koncentracji konsolidacyjnych, które – w przeciwieństwie do koncentracji unifikacyjnych – pozwalają na zachowanie odrębnej podmiotowości prawnej uczestników danego układu integracyjnego przy jednoczesnym poddaniu ich wspólnemu kierownictwu lub koordynacji. Model koncentracji konsolidacyjnej zakłada przy tym wystąpienie zjawiska hierarchiczności, co oznacza uzyskanie przez daną jednostkę, na podstawie określonych więzi, pozycji nadrzędnej względem pozostałych uczestników układu integracyjnego. Uzyskanie takiej nadrzędnej pozycji przesądza natomiast o statusie tej jednostki jako jednostki dominującej.

Powstawanie grup spółek z jednej strony zwiększa siłę konkurowania uczestników tego układu integracyjnego, ale z drugiej rodzi nieznane dotąd problemy prawne. Polski ustawodawca nie zdecydował się na wprowadzenie kompleksowej regulacji tzw. prawa grup spółek, porzeczając na unormowaniu fragmentarycznym, które reguluje jedynie pewne wycinkowe kwestie, związane z funkcjonowaniem grup spółek w obrocie prawnym.

Biorąc pod uwagę, że: 1) grupy spółek odgrywają istotną rolę także w krajowym życiu gospodarczym, a spodziewać się można, że ich znaczenie będzie tylko rosnać; 2) powstanie i dalsze istnienie grupy spółek może być oparte na różnego rodzaju kwalifikowanych prawnie więziach natury faktycznej, umownej lub mieszanej; 3) funkcjonowanie zgrupowania oddziałuje nie tylko na samych jego uczestników, ale także na uczestników i funkcjonariuszy poszczególnych podmiotów wchodzących w skład zgrupowania (wspólników, akcjonariuszy, członków organów), jak również osoby trzecie (przede wszystkim wierzycieli jednostek tworzących zgrupowanie) oraz 4) ewentualne wzajemne powiązania pomiędzy uczestnikami zgrupowania mogą utrudnić dostateczne zorientowanie się wskazanych wyżej podmiotów w strukturze danego układu, co bezpośrednio wpływa także na bezpieczeństwo obrotu prawnego, trzeba stwierdzić, że fundamentalne znaczenie dla regulacji prawa grup spółek powinna mieć zasada przejrzystości stosunków korporacyjnych istniejących w takich zgrupowaniach. Zasada ta, rozumiana – najogólniej rzecz ujmując – jako jawność powstania, istnienia, ustania i treści stosunków korporacyjnych w ramach grupy spółek, nabiera przy tym jeszcze większego znaczenia wobec jedynie punktowej regulacji tego zagadnienia w polskim prawie.

Temat niniejszej książki jest zarówno aktualny (co potwierdzają nie tylko realia obrotu gospodarczego, ale także próby nowelizacji prawa grup spółek, podejmowane przez krajowego ustawodawcę czy prowadzone od kilkadziesiątu już lat prace prawodawcy unijnego zmierzające do unifikacji tego segmentu regulacji), jak i doniosły teoretycznie oraz praktycznie.

W monografii podjęto próbę dokonania analizy polskiej regulacji prawa grup spółek w kontekście zasady przejrzystości stosunków korporacyjnych istniejących pomiędzy uczestnikami takiego zgrupowania. Jak już wskazano, regulacja ta jest fragmentaryczna, a ponadto rozproszona w wielu aktach prawnych. Obejmuje ona nie tylko normy z zakresu prawa prywatnego (cywilnego), ale także normy o charakterze publicznoprawnym, w tym w szczególności przepisy dotyczące obowiązków notyfikacyjnych i informacyjnych, skierowane do różnego rodzaju spółek specjalistycznych, które często obwarowane są sankcjami o charakterze administracyjnym.

W mojej ocenie naczelną zasadą polskiej regulacji prawa grup spółek jest właśnie zasada przejrzystości stosunków korporacyjnych, a jej realizacji – bezpośrednio lub pośrednio – służy większość przepisów składających się na prawo grup spółek. Jednym z celów niniejszej książki jest wskazanie znaczenia zasady przejrzystości stosunków korporacyjnych w grupach spółek oraz wykazanie, że – pomimo braku normatywnego wyrażenia obowiązywania tej zasady – ustawodawca polski przyjął ją jako regułę kierunkową przy konstruowaniu przepisów prawa z zakresu grup spółek, a większość regulacji z tego obszaru zmierza do jej wyegzekwowania. Chodzi tutaj zarówno o przepisy regulujące rodzaje powiązań pomiędzy spółkami handlowymi (oraz ewentualnie spółdzielniami jako podmiotami zależnymi) w celu zdefiniowania stosunku dominacji/zależności, jak i mechanizmy gwarantujące jawność relacji pomiędzy uczestnikami zgrupowania oraz normy nakazujące w pewnych przypadkach traktowanie zachowań podmiotów zależnych jako działań spółki dominującej ze skutkami dla tej ostatniej. Analiza regulacji z zakresu prawa grup spółek stanowi ponadto podstawę do sformułowania szeregu cząstkowych tez, uwag oraz wniosków *de lege ferenda*.

Zarysowany powyżej cel narzucił niejako przyjęcie jako metody badawczej metody prawnodogmatycznej, polegającej na analizie norm prawa materialnego z zakresu polskiego prawa grup spółek w kontekście zasady przejrzystości stosunków korporacyjnych, z uwzględnieniem aktualnego dorobku doktryny prawa i judykatury.

Podstawą prawną dla poczynionych rozważań są przepisy Kodeksu spółek handlowych. Akt ten zawiera punktową, rozproszoną w różnych częściach ustawy podstawową regulację prawa grup spółek, która dotyczy co do zasady trzech podstawowych grup zagadnień. Po pierwsze, przepisy Kodeksu zawierają definicję legalną spółki dominującej, która jest kluczowa dla ustalenia treści pojęcia grupy spółek, a ponadto jest niezbędna z uwagi na nałożone na spółkę dominującą obowiązki, nakazy i zakazy związane z funkcjonowaniem grupy spółek. Po drugie, wspomniana ustawa zawiera regulację czterech obowiązków: notyfikacji, informacji, ogłoszenia i rejestracji, które w sposób bezpośredni realizują zasadę przejrzystości stosunków korporacyjnych w ramach zgrupowania. Po trzecie, wskazany akt prawny rozciąga określone przepisy o charakterze restrykcyjnym także na spółki dominujące lub podmioty zależne, przy czym normy te mają w większości przypadków na celu wyegzekwowanie zasady przejrzystości stosunków korporacyjnych w ramach grupy spółek.

Analiza obowiązków notyfikacyjnego i informacyjnego, związanych z powstaniem i ustaniem stosunku dominacji/zależności, uzupełniona została o rozważania dotyczące przepisów kilkunastu wybranych ustaw szczególnych, regulujących funkcjonowanie tzw. spółek specjalistycznych. Chodzi tutaj w szczególności o takie akty prawne, jak ustawa o ofercie publicznej i warunkach wprowadzania instrumentów finansowych do zorganizowanego systemu obrotu oraz o spółkach publicznych (w odniesieniu do spółek publicznych), ustawa o obrocie instrumentami finansowymi (w odniesieniu m.in. do domów maklerskich), ustawa o funduszach inwestycyjnych i zarządzaniu alternatywnymi funduszami inwestycyjnymi (w odniesieniu do towarzystw funduszy inwestycyjnych) i inne.

Całość rozważań, ze szczególnym uwzględnieniem analizy zawartej w rozdziale IV, dotyczącym podstaw prawnych odpowiedzialności cywilnej spółki dominującej, oparta została także na przepisach Kodeksu cywilnego.

Książka nie obejmuje rozważań dotyczących prawa podatkowego oraz prawa o rachunkowości w zakresie, w jakim dyscypliny te odnoszą się

do problematyki funkcjonowania grup spółek. Wynika to przede wszystkim z odmiennego, publicznoprawnego charakteru prawnego wskazanych regulacji.

Ponadto zawarta w prezentowanej monografii analiza polskiego prawa grup spółek nie odnosi się ani do projektu tzw. IX dyrektywy koncernowej (który został przygotowany w 1985 r. i do dzisiaj nie uzyskał nawet statusu projektu oficjalnego), ani do dwóch projektów ustaw nowelizujących polskie prawo grup spółek, które zostały przygotowane w 2010 r., a prace nad nimi zostały zawieszono.

W książce uwzględniono stan prawny, literaturę i orzecznictwo na marzec 2017 r.

Rozdział I

POJĘCIE GRUPY SPÓŁEK

1. Pojęcie dominacji

Pojęcie „grupa spółek” nie ma charakteru normatywnego. Żaden akt prawny, w tym Kodeks spółek handlowych¹, nie zawiera bowiem definicji legalnej tego pojęcia. Przepisy Kodeksu rozróżniają dwa rodzaje powiązań między zgrupowanymi spółkami, tj. stosunek dominacji/zależności (zdefiniowany w art. 4 § 1 pkt 4 i § 3–5 k.s.h.) i stosunek tzw. spółek powiązanych (zdefiniowany w art. 4 § 1 pkt 5 k.s.h.). Stosunek dominacji/zależności stanowi przy tym wyższy stopień powiązania niż tzw. spółki powiązane. Co więcej, jeśli chodzi o tzw. prawo grup spółek, przepisy Kodeksu spółek handlowych dotyczą w zasadzie wyłącznie spółek powiązanych stosunkiem dominacji/zależności. Tak zwanych spółek powiązanych, w rozumieniu art. 4 § 1 pkt 5 k.s.h., dotyczą wyłącznie przepisy art. 345 § 8, art. 355 § 3, art. 362 § 1 oraz art. 428 § 2 k.s.h.

Powstawanie grup spółek jest wynikiem procesów koncentracji konsolidacyjnych, które pozwalają na zachowanie odrębnej podmiotowości prawnej uczestników danego układu integracyjnego przy jednoczesnym poddaniu ich wspólnemu kierownictwu lub koordynacji. Model koncentracji konsolidacyjnej zakłada przy tym wystąpienie zjawiska hierarchiczności, co oznacza uzyskanie przez daną jednostkę, na

¹ Ustawa z 15.09.2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2016 r. poz. 1578 ze zm.).

podstawie określonych więzi, pozycji nadrzędnej względem pozostałych uczestników układu integracyjnego. Uzyskanie takiej nadrzędnej pozycji przesądza natomiast o statusie tej jednostki jako jednostki dominującej².

Kluczowym pojęciem dla ustalenia znaczenia terminu „grupa spółek” jest zatem pojęcie spółki dominującej, zdefiniowane w art. 4 § 1 pkt 4 i § 3–5 k.s.h.

Pojęcie dominacji opisuje formalny, kwalifikowany prawnie stan, istniejący pomiędzy dwoma lub większą liczbą odrębnych jurydycznie podmiotów, oznaczający sytuację, w której określony podmiot może mieć wiążący wpływ na zachowanie innego podmiotu. Dominacja stanowi zatem domniemanie, zgodnie z którym jeżeli pomiędzy określonymi podmiotami wystąpiło powiązanie przypisane przepisami prawa stanowi dominacji, podmiot dominujący ma możliwość wywierania decydującego wpływu na zachowanie podmiotu zależnego. Dla powstania stosunku dominacji wystarczające jest istnienie hipotetycznej możliwości przejścia kontroli nad podmiotem zależnym, a istnienie takiej hipotetycznej możliwości weryfikowane jest w oparciu o kwalifikowane prawnie więzi o znamionach zewnętrznych, identyfikowane na podstawie obiektywnie stwierdzalnych kryteriów. Dominacja nie zawsze jednak oznacza sprawowanie faktycznej kontroli nad podmiotem zależnym. Kontrola jest bowiem zjawiskiem ze sfery stanów faktycznych, sprowadzającym się co do zasady do trwałego, efektywnego sprawowania władztwa przez jeden podmiot nad drugim. Sprawowanie faktycznej kontroli możliwe jest zatem również przy braku istnienia powiązań przypisanych przepisami prawa stanowi dominacji (np. przy mniejszym niż większościowy udziale w ogólnej liczbie głosów na zgromadzeniu wspólników spółki kontrolowanej), przy czym stwierdzenie istnienia stanu kontroli wymaga każdorazowo badania stanu faktycznego danego przypadku. W konsekwencji pojęcia dominacji i kontroli nie są pojęciami tożsamymi i nie w każdym przypadku sprawowanie kontroli prowadzi do uzyskania pozycji dominującej nad podmiotem kontrolowanym, a uzyskanie pozycji dominującej nie

² Szerzej zob. M. Michalski, *Kontrola kapitałowa nad spółką akcyjną*, Kraków 2004, s. 21–44.

w każdym przypadku oznacza sprawowanie faktycznej kontroli nad podmiotem zależnym³.

W literaturze wyróżnia się pięć typów dominacji⁴: udziałową (zwaną także głosową, kapitałową lub kapitałowo-korporacyjną), zarządczą (zwaną także ustrojową, korporacyjną lub ustrojowo-korporacyjną), osobową (zwaną także personalną), majątkową i kontraktową (zwaną także umowną). Pierwsze cztery typy dominacji oparte są w każdym przypadku na powiązaniach o charakterze faktycznym. Dominacja kontraktowa oparta jest natomiast na powiązaniu mającym swe źródło w umowie zawartej pomiędzy co najmniej dwoma podmiotami (dominującym i zależnym). Niezależnie jednak od rodzaju powiązań kreujących stosunek dominacji/zależności powstanie tego stosunku powinno być uwarunkowane oceną, czy rzeczywiście, choćby potencjalnie, jeden podmiot może wywierać wpływ na funkcjonowanie innego podmiotu lub podmiotów⁵.

Pojęcie dominacji wiąże się ze zjawiskiem koncentracji gospodarczej. Na oznaczenie prawnych form grupowania przedsiębiorców pojawiają się w piśmiennictwie różne nazwy i pojęcia, takie jak koncern, holding, grupa kapitałowa, grupa spółek czy zgrupowanie przedsiębiorców⁶.

³ Por. odnośnie do pojęć kontroli i dominacji M. Michalski, *Kontrola...*, s. 381–403 oraz 429–437. Odmienne A. Opalski [w:] *Kodeks spółek handlowych*, t. IIIA, *Komentarz do art. 301–392*, red. A. Opalski, Warszawa 2016, s. 123, który twierdzi, że „Wbrew brzmieniu przepisu, spełnienie przesłanek wskazanych w art. 4 § 1 pkt 4 lit. a–e nie skutkuje zatem powstaniem stanu »dominacji« jednej spółki nad inną, lecz wyłącznie uzyskaniem kontroli nad spółką, rozumianej jako zdolność decydowania o sprawach spółki. Kontrolę tę ustawodawca nazywa dominacją, co stanowi konwencję terminologiczną”.

⁴ Zob. m.in. M. Michalski, *Kontrola...*, s. 418; S. Włodyka, *Prawo koncernowe*, Kraków 2003, s. 59; M. Romanowski, *Pojęcie spółki dominującej w kodeksie spółek handlowych*, PiP 2004/5, s. 79.

⁵ Tak M. Litwińska-Werner, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2007, s. 145.

⁶ Analiza prawnych form grupowania przedsiębiorców, ich funkcji, przyczyn, metod tworzenia oraz związanej ze zjawiskiem koncentracji gospodarczej terminologii wykraczałaby poza ramy niniejszej książki. W powyższym zakresie zob. m.in.: S. Włodyka, *Prawo...*, s. 13–42; A. Szumański, *Regulacja prawna holdingu w polskim i europejskim prawie spółek (zagadnienia pojęciowe)*, PPH 1996/8, s. 1 i n.; A. Karolak, *Instytucja holdingu*, PUG 2001/3, s. 5 i n. oraz *Podstawy prawne tworzenia i funkcjonowania holdingów*, PUG 2011/5, s. 16 i n.; S. Sołtysiński, *Zgrupowania spółek*.

Mariusz Stanik – doktor nauk prawnych; asystent w Katedrze Prawa Gospodarczego Prywatnego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie; adwokat, członek Warszawskiej Izby Adwokackiej; praktyk specjalizujący się w obsłudze prawnej przedsiębiorców; współpracownik KPRF Law Office w Warszawie; autor publikacji naukowych i komentarzy z zakresu prawa spółek, umów gospodarczych oraz postępowania rejestrowego.

W monografii dokonano analizy polskiej regulacji prawa grup spółek w kontekście zasady przejrzystości stosunków korporacyjnych zachodzących pomiędzy uczestnikami takiego zgrupowania.

Podstawą prawną dla poczynionych rozważań są przepisy Kodeksu spółek handlowych. Omówienie obowiązków notyfikacyjnego i informacyjnego, związanych z powstaniem i ustaniem stosunku dominacji/zależności, uzupełnione zostało o uwagi dotyczące przepisów kilkunastu wybranych ustaw szczególnych, regulujących funkcjonowanie tzw. spółek specjalistycznych. Chodzi tutaj zwłaszcza o takie akty prawne, jak:

- ustawa o ofercie publicznej i warunkach wprowadzania instrumentów finansowych do zorganizowanego systemu obrotu oraz o spółkach publicznych (w odniesieniu do spółek publicznych),
- ustawa o obrocie instrumentami finansowymi (w odniesieniu m.in. do domów maklerskich),
- ustawa o funduszach inwestycyjnych i zarządzaniu alternatywnymi funduszami inwestycyjnymi (w odniesieniu do towarzystw funduszy inwestycyjnych).

Całość rozważań, ze szczególnym uwzględnieniem analizy podstaw prawnych odpowiedzialności cywilnej spółki dominującej, oparta została także na przepisach Kodeksu cywilnego. Autor powołuje również aktualny dorobek doktryny prawa i judykatury.

Publikacja jest skierowana do prawników praktyków – adwokatów, radców prawnych, sędziów i notariuszy – oraz doradców podatkowych i menedżerów spółek. Będzie też przydatna dla pracowników naukowych zajmujących się omawianą tematyką.

9788381074018 W01P01

ISSN 1897-4392
ISBN 978-83-8107-401-8

9 788381 074018

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45, FAX 22 535 80 01

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL

WWW.PROFINFO.PL